

УДК 342.4:351.077.078.9]:004-027.21

DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2026.29.33>**Яременко О.І.**

кандидат наук з державного управління, доцент,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3053-2257>**Вітюк О.О.**

кандидат історичних наук, старший викладач,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-1749-507X>**Yaremenko Oleksandr, Vitiuk Oleksandr**

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

ЦИФРОВА ДЕМОКРАТІЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЕЛЕКТРОННОГО ГОЛОСУВАННЯ ТА ПЕТИЦІЙ

DIGITAL DEMOCRACY UNDER MARTIAL LAW AND DURING UKRAINE'S POST-WAR RECONSTRUCTION: CONSTITUTIONAL AND LEGAL FOUNDATIONS OF ELECTRONIC VOTING AND PETITIONS

У статті здійснено системний конституційно-правовий аналіз трансформації інститутів цифрової демократії в Україні під час дії правового режиму воєнного стану, окреслено перспективні напрями їх адаптації у процесі стратегічного планування повоєнного відновлення держави. Дослідження охоплює правові, організаційні та безпекові сторони роботи таких важливих інструментів цифрової демократії, як електронне голосування (e-voting) та електронні петиції (e-petitions). Досліджено практичні трансформації цифрових каналів комунікації між інститутами публічної влади та громадянським суспільством через функціонал Єдиного державного вебпорталу електронних послуг. Обґрунтовано, що за умов дії законодавчих обмежень на проведення масових зібрань і мітингів, інститут електронних петицій перебрав на себе функцію провідного легітимного каналу висловлення суспільного запиту та своєрідного «цифрового протесту».

Ключові слова: цифрова демократія, конституційне право, електронне голосування, електронні петиції, воєнний стан, повоєнне відновлення, виборчі принципи, Портал Дія, кібербезпека.

This article provides a systematic constitutional and legal analysis of the transformation of digital democracy institutions in Ukraine under the legal regime of martial law and outlines promising directions for their adaptation in the process of strategic planning for the postwar reconstruction of the state. The study covers the legal, organizational, and security aspects of such important instruments of digital democracy as electronic voting (e-voting) and electronic petitions (e-petitions). It examines the practical transformations of digital communication channels between public authorities and civil society through the functionality of the Unified State Web Portal of Electronic Services. It is argued that, under conditions of legislative restrictions on mass gatherings and rallies, the institution of electronic petitions has assumed the role of the leading legitimate channel for expressing public demands and serving as a form of «digital protest». Using a combination of comparative legal, formal-dogmatic, and systemic-structural methods, this article examines the constitutional and legal risks and limitations of the potential use of e-voting technologies for conducting nationwide elections or referendums during wartime and in the postwar period. It is demonstrated that the introduction of electronic voting under

© Яременко О.І., Вітюк О.О., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

current conditions poses a threat of violating the mandatory electoral principles enshrined in Article 71 of the Constitution of Ukraine (universal, equal, and direct suffrage by secret ballot), due to the existence of the “digital divide”, the lack of access for citizens in temporarily occupied territories, the difficulties in verifying voters abroad, and the high risks of external cyber interference. Emphasis is placed on the need for a clear legal distinction between electronic consultative surveys (e-surveys) and the legally regulated electoral process. A conceptual model was proposed for the use of digital tools during the post-war reintegration phase exclusively as auxiliary mechanisms for election administration, while retaining traditional paper-based voting as the primary guarantor of public and international legitimacy for the newly elected government.

Keywords: digital democracy, constitutional law, electronic voting, electronic petitions, martial law, postwar reconstruction, electoral principles, the “Diya” Portal, cybersecurity.

Постановка проблеми. Повномасштабна військова агресія російської федерації проти України створила безпрецедентні виклики для функціонування інститутів публічної влади та реалізації конституційних прав і свобод громадян. Однак, наша держава демонструє високий рівень інституційної стійкості, що значною мірою зумовлено динамічним розвитком цифрової інфраструктури та електронного урядування. Практичне впровадження інструментів цифрової демократії перетворилося з експериментального напрямку на реальний механізм забезпечення зв'язку між суспільством і державою за умов порушення класичних форм комунікації, масового переміщення населення та загрози фізичного знищення об'єктів критичної інфраструктури.

Згідно зі ст. 5 Конституції України, носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ, який реалізує владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування [1]. Забезпечення безпосереднього народовладдя у цифровому форматі (e-democracy) потребує чіткого конституційно-правового регулювання, яке б гарантувало непорушність фундаментальних прав людини та збереження демократичної сутності держави.

Правовий режим воєнного стану, введений відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 [2] та Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [3], передбачає можливість тимчасового обмеження окремих конституційних прав і свобод громадян. Відповідно до ст. 19 вищевказаного Закону України, міститься пряма заборона на проведення виборів Президента України, до Верховної Ради України, органів місцевого самоврядування, а також всеукраїнських та місцевих референдумів [3].

У зв'язку з цим виникає конституційно-правова дилема: з одного боку, існує об'єктивна потреба підтримувати високий рівень легітимності рішень органів владної вертикалі та залучати громадян до обговорення питань державного й місцевого значення через доступні цифрові канали; з іншого – цифровізація таких чутливих процедур, як голосування та висловлення думки, наражається на ризики масованих кібератак, втрати секретності голосування та обмеження прав громадян, які опинилися в умовах «цифрового розриву» або на тимчасово окупованих територіях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми теорії та практики цифрової демократії, е-урядування й реалізації політичних прав громадян у віртуальному середовищі, свої праці присвятили чимало вітчизняних та зарубіжних дослідників. У своїй монографії Баранов О., концептуалізував співвідношення соціальної, цифрової та правової трансформації суспільства [4]. Багато вчених схильні до думки, що «електронне урядування розкриває нові можливості електронної демократії, яка націлена на подолання одноосібної професіоналізації державного управління та проблеми взаємодії з електоратом виключно в передвиборчий період [5], зазначила у своїй науковій статті Бортник Н.

Перспективним напрямком розвитку електронного урядування як платформи для розвитку системи надання електронних адміністративних послуг, присвятив свою статтю Жадан О., який зазначає, що Україна стрімко розвиває цифровізацію держав-

них сервісів і стабільно рухається до своєї стратегічної мети – повної інтеграції до спільного цифрового простору Європейського Союзу [6]. Завдяки цифровим трансформаціям та внутрішнім організаційним реформам органи влади переосмислюють свою роботу, роблячи головний акцент на прозорості, підзвітності, залученні громадян та оперативності реагування на їхні запити.

Питання перспектив та впровадження електронного урядування в Україні досліджене у праці Соловйової О., Ковальчук Д., Кундій А., які зазначали, щоб забезпечити реальну участь громадян в управлінні державними справами, в країні запровадили систему електронних звернень [7]. Зокрема, згідно з ч. 1 ст. 23 Закону України «Про звернення громадян» [8], українці мають право подавати електронні петиції до найвищих органів влади – Президента, Верховної Ради, Уряду чи місцевих рад. Зробити це можна через офіційний сайт відповідного відомства або скориставшись вебсайтом громадського об'єднання, яке організувало збір підписів. Також, автори наголошують, що цифровізація публічного управління та адміністрування несе в собі чимало ризиків. Найперше йдеться про загрозу витоку чи втрати особистих даних громадян або несанкціонованого доступу до них через мережі. Саме тому перед державою постає завдання – побудувати надійну систему захисту. Вона повинна не лише гарантувати безпеку даних від сторонніх втручань і контролювати доступ до них, а й забезпечувати коректну електронну ідентифікацію користувачів та роботу з кваліфікованим електронним підписом.

Значним досягненням у сфері електронного урядування став перехід більшості адміністративних послуг в онлайн-формат. Зокрема, Уряд створив цілісну систему цифрових сервісів, які доступні громадянам на Єдиному державному вебпорталі адміністративних послуг [9]. Однак, як зазначають Лук'янова Г. та Венгліньська А., попри суттєві переваги електронного урядування, існує низка факторів, які гальмують розвиток цифрових державних процесів [10]. Перш за все, в Україні відчувається дефіцит фінансових ресурсів, необхідних для стабільної та якісної роботи електронних систем, особливо на місцевому рівні. Додатковими ризиками є технічні проблеми через використання неліцензованого програмного забезпечення, яке не здатне гарантувати належний захист персональних даних та високий рівень кібербезпеки. Окремим аспектам цифрової демократії присвячено чимало наукових праць таких дослідників, як Корнієнко В., Підлубний В. [11], Берегамян С., Карпі Ю. [12].

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у здійсненні комплексного конституційно-правового аналізу трансформації інститутів цифрової демократії в Україні за умов правового режиму воєнного стану, а також у розробці обґрунтованої юридичної моделі їх адаптації та функціонування в період повоєнного відновлення держави для забезпечення балансу між вимогами національної безпеки та конституційними гарантіями прав і свобод громадян.

Для досягнення поставленої мети досліджено функціональну трансформацію інституту електронних петицій як інструменту «цифрового протесту» в умовах обмеження масових зібрань, проаналізовано конституційно-правові ризики впровадження електронного голосування (e-voting) крізь призму принципів ст. 71 Конституції України та підготовлено рекомендації щодо вдосконалення вітчизняного законодавства у сфері цифрової демократії.

Виклад основного матеріалу. В умовах воєнного стану електронні петиції слугують ключовим інструментом громадського діалогу та своєрідною формою «цифрового протесту». Інститут електронних петицій був узаконений в Україні у 2015 р. шляхом внесення змін до Закону України «Про звернення громадян» (ст. 23¹) [8]. Практика довела, що e-petitions стали найбільш життєздатним та динамічним інструментом прямої комунікації між громадянським суспільством та суб'єктами владних повноважень в умовах правового режиму воєнного стану.

Особливості роботи цього інструменту в період війни зумовлені тим, що його суспільна роль суттєво змінилася. З огляду на легітимні заборони на масові зібрання,

мітинги, пікети та демонстрації, передбачені ст. 11 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», колективні електронні звернення виконують роль головного легального каналу для висловлення суспільного невдоволення, просування реформ та висловлення своєї громадянської позиції. Завдяки цьому, на нашу думку, електронні петиції перетворилися на оперативний механізм, за допомогою якого суспільство реагує на актуальні виклики у сферах оборонно-промислового комплексу, соціального забезпечення військових, постачання зброї, скасування міжнародних договорів та дерусифікації публічного простору.

З конституційно-правової точки зору електронна петиція не є формою обов'язкового (імперативного) народовладдя. Її наслідки не породжують нових правових норм безпосередньо, а слугують консультативно-дорадчим інструментом для практичної реалізації гарантованого ст. 40 Конституції України права на звернення громадян.

Завдяки введенню обов'язкової двофакторної автентифікації користувачів через Інтегровану систему електронної ідентифікації (зокрема за допомогою КЕП, Bank ID чи Дія. Підпису) вдалося суттєво знизити ризики використання ботоферм, маніпулятивних технологій та зовнішнього інформаційно-психологічного тиску. Разом із тим, комплексний юридичний аналіз свідчить про наявність певних законодавчих прогалин у сфері регулювання електронних петицій, а саме, формальний підхід до реагування, оскільки, на законодавчому рівні не закріплено зобов'язання представників влади обов'язково враховувати зміст петиції чи розробляти відповідний законопроект у разі її успішного затвердження. У реальній практиці це часто призводить до того, що значний інституційний резонанс від зібраних 25 тисяч підписів нівелюється. І звісно, недосконалість процедури модерації, завдяки якій критерії відхилення звернень на стадії попередньої перевірки під приводом «загроз національній безпеці» виписані недостатніми чітко. Це створює підґрунтя для дискреційних зловживань та суб'єктивних рішень з боку адміністраторів платформ.

Звернімося до конституційно-правових ризиків та нормативних перешкод, пов'язаних із запровадженням електронного голосування (e-voting). Можливість впровадження електронного голосування (e-voting) під час загальнонаціональних виборів чи референдумів викликає найзапекліші дискусії серед вітчизняних фахівців у галузі конституційного права. Відповідно до ст. 69 Конституції України, народне волевиявлення реалізується через вибори, референдуми та інші інститути безпосередньої демократії. Водночас інтеграція цифрових технологій у виборчий процес має неухильно відповідати вимогам ст. 71 Конституції України, яка гарантує проведення вільних виборів на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

З огляду на міжнародні правові стандарти – зокрема Рекомендацію CM/Rec(2017)5 Комітету міністрів державам-членам щодо стандартів електронного голосування [13] – кожна система електронного голосування повинна гарантувати такий самий високий рівень надійності та довіри, як і традиційне голосування паперовими бюлетенями. Порівняння цих критеріїв із реальними викликами військового та повоєнного часу демонструє складне протиріччя між конституційними гарантіями та технічними можливостями їх повноцінного втілення. Серед головних конституційних викликів відзначимо наступні:

- забезпечення таємниці голосування та свободи волевиявлення: означає, що під час віддаленого електронного голосування за допомогою власних гаджетів (смартфона чи персонального комп'ютера) держава не здатна забезпечити захист виборця від зовнішнього тиску, такого як підкуп чи примусене волевиявлення з боку родичів або роботодавця. У цифровому просторі поняття традиційної «таємної кабінки» повністю нівелюється;

- забезпечення загального та рівного виборчого права: виявляється проблема «цифрового розриву», яка набуває реального конституційного значення. У дискримінованому становищі опиняються громадяни, які мешкають на тимчасово окупованих територіях чи в зонах активних бойових дій, де відсутнє стабільне електропостачання

та мобільний зв'язок, а також літні люди, які не мають навичок користування сучасними смартфонами або ж взагалі їх відсутність;

- верифікація результатів: головні складнощі дистанційного голосування полягають у тому, що пересічний виборчий спостерігач або пересічний громадянин не має практичної можливості особисто перевірити, чи правильно зараховано його голос і чи не було внесено змін на рівні бази даних чи вихідного коду серверного програмного забезпечення.

Спробуймо спроектувати концептуальну модель цифрового управління виборчими процесами для повоєнного періоду. Враховуючи масштабні руйнування інфраструктури, мільйонні потоки внутрішньо переміщених осіб та біженців за кордоном, проведення перших повоєнних виборів потребуватиме гнучкої адаптації виборчої системи без втрати її легітимності. У цьому контексті цифрові інструменти повинні відігравати не вирішальну, а допоміжну (фасилітативну) роль. Зокрема, пропонуємо концептуально-розмежувальну модель застосування інформаційних технологій у виборчому процесі повоєнного відновлення. Побудуємо її за етапами виборчого процесу.

На етапі реєстрації та перевірки виборців дозволеним цифровим інструментом може бути автоматизована зміна виборчої адреси через застосунок «Дія» та подання онлайн-заяв для голосування за кордоном, тоді як повністю автоматичне виключення осіб із реєстрів без участі людини становить потенційний ризик. На етапі висунення кандидатів і спостереження доцільно використовувати електронне подання документів, е-акредитацію спостерігачів та ЗМІ, а також подання скарг через електронний кабінет, тоді як автоматичне відхилення кандидатів алгоритмічними системами є ризикованим. Під час голосування допустимим рішенням залишаються традиційні паперові бюлетені на дільницях та електронні списки виборців для прискорення їх видачі, тоді як дистанційне електронне голосування через інтернет чи смартфон створює значні загрози. Нарешті, на етапі підрахунку та встановлення результатів дозволено оцифровувати протоколи дільничних комісій і використовувати електронні канали передачі даних, натомість автоматизоване підбиття підсумків без збереження первинних паперових документів є неприпустимим.

Висновки. У період дії правового режиму воєнного стану інструменти цифрової демократії в Україні зазнали функціональної трансформації. Інститут електронних петицій у перетворився на легітимний канал «цифрового протесту» та адвокації суспільних інтересів. За умов законодавчої заборони на проведення масових зібрань, петиції перебрали на себе роль прямого інструменту комунікації між суспільством та владою щодо питань оборонного та соціального спрямування.

Повноцінне впровадження електронного голосування (e-voting) на загальнонаціональних виборах та референдумах у період воєнного стану та на перших етапах повоєнного відновлення містить критичні конституційні ризики. Порушення таємниці голосування при дистанційному інтернет-голосуванні, яке позбавлене гарантій відсутності зовнішнього тиску на виборця в приватному середовищі та супроводжується ризиками деанонізації при електронній ідентифікації. Загроза принципам загального та рівного виборчого права свідчить про цифровий розрив, відсутність стабільного зв'язку на деокупованих територіях та ускладнену верифікацію мільйонів виборців за кордоном, що унеможливило забезпечити рівний доступ до виборчих процедур. Безапеляційні кіберзагрози в умовах збройної агресії та масованих кібератак з боку російської федерації унеможливають абсолютне забезпечення цілісності цифрових даних та прозорого громадського аудиту результатів.

Для забезпечення беззаперечної суспільної та міжнародної легітимності виборчих процесів у повоєнний період пропонується модель функціонального розмежування. Цифрові рішення мають використовуватися виключно для фасилітації адміністрування, тоді як саме волевиявлення громадян повинно здійснюватися у звичному паперовому форматі. Задля гармонізації цифрової демократії з вимогами Конституції України необ-

хідно закріпити нормативний механізм обов'язкового розгляду е-петицій із залученням ініціаторів, а також законодавчо зафіксувати алгоритми поновлення виборчих прав громадян на деокупованих територіях та цифрової реінтеграції постраждалих регіонів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96–ВР. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022>
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389–VIII. (*Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 28, ст. 250). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
4. Баранов О. А. Трансформація: соціальна & цифрова & правова : монографія : у 3 т. Т. 1. Порятунк цивілізації: економіка результату. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 272 с.
5. Бортник Н. П. Електронна держава та електронна демократія в умовах формування інформаційного суспільства. *Академічні візії*. 2023. Випуск 16. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10012340>
6. Жадан О. Електронне урядування як платформа розвитку цифровізації системи надання адміністративних послуг. *Теорія та практика державного управління*. 2024. Вип. 2 (79). С. 63–76. DOI: <https://doi.org/10.26565/1727-6667-2024-2-03>
7. Соловйова, О. М., Ковальчук, Д. Р., Кундій, А. Ю. Перспективи та проблеми впровадження електронного урядування в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. С. 109–112. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-11/23>
8. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96–ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 47, ст. 256. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>
9. Питання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг та Реєстру адміністративних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.12.2019 № 1137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-%D0%BF#Text>
10. Лук'янова Г. Ю., Венгліньська А. С. Особливості впровадження електронного урядування в органах виконавчої влади України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 4. С. 175–179. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.04.30>
11. Корнієнко В., Підлубний В. Проблеми та перспективи впровадження електронного управління в Україні. *Сутність та перспективи впровадження електронної демократії в Україні* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Вінниця, 15 листопада 2016 р.). Вінниця, 2016. С. 19–20.
12. Барегамян С. Х., Карпі Ю. В. Електронне урядування на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях: сучасний стан та перспективи впровадження в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.11.30>
13. Recommendation CM/Rec (2017) 5 of the Committee of Ministers to member States on e-voting : Adopted by the Committee of Ministers on 14 June 2017. *Council of Europe*. URL: [https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:\[%220900001680726f6f%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22%22\]}](https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:[%220900001680726f6f%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22%22]})

References:

1. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96–VR [The Constitution of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, 1996. № 30. St. 141. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (in Ukrainian).
2. Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24 liut. 2022 r. № 64/2022. [On the Imposition of Martial Law in Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022> (in Ukrainian).
3. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu: Zakon Ukrainy vid 12.05.2015 № 389–VIII [On the Legal Regime of Martial Law]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR)*, 2015, № 28, St.250 Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (in Ukrainian).

4. Baranov O. A. (2022). Transformatsiia: sotsialna & tsyfrova & pravova : monohrafiia : u 3 t. T. 1. Poriatunok tsyvilizatsii: ekonomika rezultatu [Transformation: Social, Digital, and Legal: A Monograph: In 3 vols. Vol. 1. Saving Civilization: The Results-Oriented Economy]. Odesa : Vydavnychiy dim «Helvetyka», 272 p. (in Ukrainian).
5. Bortnyk N. P. (2023). Elektronna derzhava ta elektronna demokratiia v umovakh formuvannia informatsiinoho suspilstva [The E-Government and E-Democracy in the Context of the Emerging Information Society]. *Akademichni vizii*. Vypusk, 16. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10012340> (in Ukrainian).
6. Zhadan O. (2024). Elektronne uriaduvannia yak platforma rozvytku tsyfrovizatsii systemy naddannia administratyvnykh posluh [E-Governance as a Platform for the Digital Transformation of the Administrative Services Delivery System]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*. Vyp. 2 (79). pp. 63–76. DOI: <https://doi.org/10.26565/1727-6667-2024-2-03> (in Ukrainian).
7. Soloviova O. M., Kovalchuk D. R., Kundii A. Yu. (2021). Perspektyvy ta problemy vprovadzhennia elektronnoho uriaduvannia v Ukraini [Prospects and Challenges of Implementing E-Government in Ukraine]. *Iurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal*. № 11, pp. 109–112. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-11/23> (in Ukrainian).
8. Pro zvernennia hromadian: Zakon Ukrainy vid 02.10.1996 № 393/96-VR [On Citizens' Petitions]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, 1996, № 47, St.256. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text> (in Ukrainian).
9. Pytannia Yedynoho derzhavnoho vebportalu elektronnykh posluh ta Reiestru administratyvnykh posluh: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 04.12.2019 № 1137 [Issues Concerning the Unified State Web Portal for Electronic Services and the Register of Administrative Services]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-%D0%BF#Text> (in Ukrainian).
10. Lukianova H. Yu., Venhlińska A. S. (2021). Osoblyvosti vprovadzhennia elektronnoho uriaduvannia v orhanakh vykonavchoi vlady Ukrainy [Features of the Implementation of E-Government in Ukraine's Executive Branches]. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*. № 4, pp. 175–179. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.04.30> (in Ukrainian).
11. Korniienko V., Pidlubnyi V. (2016). Problemy ta perspektyvy vprovadzhennia elektronnoho upravlinnia v Ukraini [Problems and Prospects for the Implementation of E-Governance in Ukraine]. *Sutnist ta perspektyvy vprovadzhennia elektronnoi demokratii v Ukraini : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Vinnytsia, 15 lystopada 2016 r.)*. Vinnytsia, pp. 19–20. (in Ukrainian).
12. Barehamian S. Kh., Karpi Yu. V. (2019). Elektronne uriaduvannia na zahalnoderzhavnomu, rehionalnomu ta mistsevomu rivniakh: suchasnyi stan ta perspektyvy vprovadzhennia v Ukraini [E-Governance at the National, Regional, and Local Levels: Current Status and Prospects for Implementation in Ukraine]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. № 11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.11.30>
13. Recommendation CM/Rec (2017) 5 of the Committee of Ministers to member States on e-voting : Adopted by the Committee of Ministers on 14 June 2017. Council of Europe. Available at: [https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:\[%220900001680726f6f%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22\]}](https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:[%220900001680726f6f%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]})

Дата надходження статті: 20.08.2026

Дата прийняття статті до публікації: 17.09.2026

Дата публікації статті: 29.09.2026